

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/archiwum/93414,Infografiki-historyczne-Zbrodnia-katynska.html>
26.02.2026, 16:25

Infografiki historyczne. Zbrodnia katyńska

15.04.2024

- [Część 1. Geneza zbrodni katyńskiej](#)
- [Część 2. Mord katyński](#)
- [Część 3. Kłamstwo katyńskie](#)

We wrześniu 1939 r. armie Niemiec i Związku Sowieckiego najechały Polskę. Agresja była konsekwencją zawartego 23 sierpnia paktu Ribbentrop – Mołotow. Rozbiór Polski został przypieczętowany niemiecko-sowieckim układem z 28 września. Pod władzą Stalina znalazło się 51,6 procent ziem II RP, a ich mieszkańcy, przede wszystkim Polacy, zostali poddani represjom.

1. GENEZA ZBRODNI KATYŃSKIEJ

We wrześniu 1939 r. III Rzesza Niemiecka i Związek Sowiecki dokonały agresji na Polskę. Była ona konsekwencją zawartego 23 sierpnia 1939 roku paktu Ribbentrop-Mołotow, który został przypieczętowany niemiecko-sowieckim układem z 28 września 1939 roku. Pod władzą Stalina znalazło się 51,6 % ziem II Rzeczypospolitej, a ich mieszkańcy, przede wszystkim Polacy, zostali poddani licznym represjom. Do obozów i więzień trafiła elita intelektualna polskiego narodu – oprócz zawodowych żołnierzy, większość stanowili oficerowie rezerwy pełniący przed wojną ważne role społeczne. Byli to m.in. nauczyciele, lekarze, inżynierowie, prawnicy, naukowcy, właściciele ziemscy, duchowni różnych wyznań oraz urzędnicy państwowi.

IV ROZBÓR POLSKI

NIEWOLA SOWIECKA

Do niewoli sowieckiej trafiło ok. **250 000** żołnierzy i oficerów. Niemal 125 000, zwłaszcza szeregowych, zostało wkrótce zwolnionych do domów. Jeńców przetrzymywano w **ARESZTACH NKWD** w większych miastach wschodniej II Rzeczypospolitej.

TERENY OKUPOWANE PRZESZSRS
PO KOREKCIE GRANIC
Z 28 WRZEŚNIA 1939

51,6%

TERENY OKUPOWANE
PRZESZSRS
48,4%

ARESZTOWANI NA KRESACH

Między jesienią 1939 a wiosną 1940 roku NKWD utworzyło liczne areszty i więzienia w miastach Kresów Wschodnich. Przechowywano w nich **18 632** więźniów w tym: oficerów, policjantów, członków partii politycznych, organizacji konspiracyjnych, właścicieli ziemskich, urzędników, fabrykantów i uciekinierów. Spośród nich, **10 685** wskazanych zostało przez Ławrientija Berię jako Polacy.

OBOZY JENIECKIE PRACY PRZYMUSOWEJ

W obozie rówieńskim/lwowskim oraz kopalniach w Ukraińskiej SRS w morderczych warunkach pracowało ok. **25 000** szeregowych i podoficerów.

OBOZY ROZDZIELCZE, PRZEJŚCIOWE I ZBIORCZE

ulokowane były przeważnie w europejskiej części ZSRS. Było ich ok. **10**. Z nich właśnie wybrani jeńcy trafiali do 3 obozów specjalnych...

OBOZY SPECJALNE NKWD

na przełomie 1939 i 1940 roku uwięzionych w nich było blisko **15 000** polskich oficerów i intelektualistów. Prowadzono wobec nich akcję dezinformacyjną mającą na celu wywołanie przekonania o rychłej ewakuacji do Niemiec lub kraju neutralnego.

2. STAROBIELSK

3 893 jeńców*

1. KOZIELSK

4 594 jeńców*

W tym:

2 900 poruczników i podporuczników
700 kapitanów i rotmistrzów
500 podchorążych
258 majorów
79 podpułkowników
24 pułkowników
4 generałów
1 kontradmirał

*dane z marca 1940 r.

W tym:

2 450 poruczników i podporuczników
1 000 kapitanów i rotmistrzów
230 majorów
127 podpułkowników
55 pułkowników
9 generałów

3. OSTASZKÓW

6 364 jeńców*

W tym:

4 924 szeregowych policji
775 podoficerów
240 oficerów policji i żandarmerii
198 funkcjonariuszy Służby Więziennej
72 podoficerów i szeregowców WP oraz KOP
48 oficerów
9 funkcjonariuszy służb wywiadowczych



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Krakowie



OPRACOWANIE I GRAFIKA: ŁUKASZ WRONA, MAREK PIWOŃSKI, PAWEŁ KUROWSKI
KOORDYNATOR: MICHAŁ MASŁOWSKI
KONSULTACJE: DR MONIKA KOMANECKA-LYP, DARIUSZ GORAJCZYK

BIBLIOGRAFIA

- Sławomir Kolbarczyk, Zbrodnia Katyńska po 70 latach: krótki przegląd ustaleń historiografii [w:] Zbrodnia Katyńska. W kręgu prawdy i kłamstwa, red. Sławomir Kolbarczyk, Warszawa 2010
- https://ipn.gov.pl/strony-zewntrzne/wystawy/polacy_na_syberii.html#wystawa.html
- Kati. Dokumenty zbrodni, t. 1. Jeńcy nie wypowiedzianej wojny VII 1939–III 1940, red. W. Malerski i inni, Warszawa 1995
- Daniel Boćkowski, Masowe deportacje polskiej ludności cywilnej w głąb ZSRR w latach 1940–1942 – próba weryfikacji danych, Mazowieckie Studia Humanistyczne Nr 1, 1996
- Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Pannu, Andrzej Paczkowski, Karel Bartošek, Jean-Louis Margolin, Czarna księga komunizmu. Zbrodnie, terroryzm, prześladowania, Warszawa 1999
- Günter Schubert, Bydgoska krwawa niedziela. Śmierć legendy, Bydgoszcz 2003
- Stanisław Jacyński, Obozy jenieckie w ZSRR IX 1939–VII 1941 [w:] Zbrodnia Katyńska. Droga do prawdy, red. Janina Smilko-Rzeszut, Warszawa 1992

W ciągu dwóch miesięcy oddziały NKWD zgładziły około 22 tysięcy polskich oficerów, policjantów, naukowców, duchownych, prawników, lekarzy, nauczycieli i działaczy społecznych.

Zostali pogrzebani w zbiorowych mogiłach na terenie dzisiejszej Rosji, Białorusi i Ukrainy.

2. MORD KATYŃSKI

Najwyższe władze Związku Sowieckiego, czyli Biuro Polityczne WKP (b) zdecydowało się dokonać jednej z najstraszniejszych zbrodni II wojny światowej. W ciągu dwóch miesięcy oddziały NKWD zgładziły około 22 tysięcy polskich patriotów – oficerów, policjantów, naukowców, duchownych, prawników, lekarzy, nauczycieli i działaczy społecznych. Zginęli od strzału w tył głowy i zostali pogrzebani w zbiorowych mogiłach na terenie dzisiejszej Rosji, Białorusi i Ukrainy.

JOZEF STALIN

DECYZJA

POWODY DECYZJI:

- PRZEGRANA W WOJNIE 1920 ROKU
- USUNIECIE KADRY POLSKIEGO WOJSKA
- WYELIMINOWANIE ELITY INTEKTUALNEJ NARODU POLSKIEGO

2 MARCA 1940 roku

Ławrientij Beria zaproponował w notatce do Stalina rozstrzelanie przetrzymywanych w 3 obozach Polaków

5 MARCA 1940 roku

Biuro Polityczne KC WKP(b) wydało decyzję o likwidacji jeńców z obozów w Kozielsku, Starobielsku i Ostaszkowie oraz Polaków z więzień NKWD

22 MARCA 1940 roku

Ławrientij Beria rozkazał „rozładować” więzienia na terenie tzw. Zachodniej Białorusi i Zachodniej Ukrainy

PROCEDURA TRANSPORTU Z OBOZÓW DO SIEDZIBY ZARZĄDÓW NKWD

OBÓZ W KOZIELSKU
4 594 jeńców

GNIEZDOWO
K. SMOLEŃSKA

LAS KATYŃSKI
4 421 ofiar ok. 113/dzień

MIEJSCE POCHÓWKU:
UROCZYSKO KOZIE GÓRY

OBÓZ W STAROBIELSKU
3 893 jeńców

CHARKÓW

BUDYNEK ZARZĄDU NKWD
3 820 ofiar ok. 103/dzień

MIEJSCE POCHÓWKU:
PARK LEŚNY PIATICHATKI

OBÓZ W OSTASZKOWIE
6 364 jeńców

KALININ
(OBECNIE TWER)

BUDYNEK ZARZĄDU NKWD
6 311 ofiar ok. 150/dzień

MIEJSCE POCHÓWKU:
MIEDNOJE

WIEŹNIOWIE
Z LISTY UKRAIŃSKIEJ

KIJÓW, CHERSOŃ, CHARKÓW
3 435 ofiar

MIEJSCE POCHÓWKU:
M.I.N. BYKOWNIA K. KIJOWA

WIEŹNIOWIE
Z LISTY BIAŁORUSKIEJ

MIŃSK
3 870 ofiar

MIEJSCE POCHÓWKU:
M.I.N. KUROPATY

OCALENI

ŁĄCZNIE OK. **3%** SPOŚRÓD JEŃCÓW

Obóz jeniecki NKWD w Grązowcu przewieziono tu 395 jeńców wydzielonych z trzech obozów specjalnych NKWD z zamiarem wykorzystania ich przez ZSRS do własnych celów (m.in. utworzenia polskiej jednostki przy Armii Czerwonej).

DRUGA DEPORTACJA 12-14 KWIEŚNIA 1940 R.

Mordowi na polskich oficerach towarzyszyła druga deportacja, w trakcie której wywieziono w głąb ZSRS m.in. ich rodziny (łącznie 60 000 osób).

ZAMORDOWANI KWIECIEŃ–MAJ 1940 R.

Łączna liczba ofiar wyniosła prawie 22 000 osób. W tym przeszło 14 500 z trzech obozów specjalnych NKWD i 7 305 z więzień tzw. Zachodniej Białorusi i Zachodniej Ukrainy (z terenów II Rzeczypospolitej okupowanych przez ZSRS).



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Krakowie



OPRACOWANIE I GRAFIKA: ŁUKASZ WRONA, MAREK PIWOŃSKI, PAWEŁ KUROWSKI
KOORDYNATOR: MICHAŁ MASŁOWSKI
KONSULTACJE: DR MONIKA KOMANIECKA-LYP, DARIUSZ GORAJCZYK

BIBLIOGRAFIA

- Zbrodnia katyńska w świetle dokumentów, przedm. red. W. Anders, Londyn 1980
- Michał Synoradzki, Jacek Grodecki, Victoria Plevak, Katyń. Modus Operandi, <https://www.katyn.org.au/polski/katynopolsku.html>
- Fragment zeznań Ołimija Sierpanowicza Tokariowa [w:] Katyń. Dokumenty zbrodni T.2, red. A. Gieysztor, R.G. Pichora, Warszawa 1998
- Günter Schubert, Bydgoska krwawa niedziela. Śmierć legendy, Bydgoszcz 2003
- D. Gorajczyk, M. Komaniecka, K. Samsonowska, M. Szpytma, A. Zechentler, Teka Edukacyjna Zbrodnia Katyńska, Kraków-Warszawa 2014, 3 wydanie

15 kwietnia 1943 r. moskiewskie radio nadało komunikat Sowinformbiura (Sowieckiego Biura

Informacyjnego), który 16 kwietnia opublikowano również w gazecie „Prawda”. O zbrodnię katyńską oskarżono w nim Niemców. Stwierdzono, że polscy jeńcy wojenni byli w 1941 r. na robotach budowlanych na zachód od Smoleńska i latem 1941 r. wpadli w ręce wojsk niemieckich. Tak zaczęło się kłamstwo katyńskie, powielane przez komunistów aż do lat 90. XX wieku.

3. KŁAMSTWO KATYŃSKIE

Wymordowanie polskich jeńców wojennych odbyło się w największej tajemnicy. Kolejne działania ZSRS miały na celu ukrycie prawdy. Po odkryciu grobów przez Niemców w 1943 roku, Sowieci wyparli się wszystkiego. Co więcej, rozpoczęli intensywną kampanię propagandową, mającą na celu zrzucenie odpowiedzialności za mord na polskich oficerach na Niemców. Stalin zerwał stosunki dyplomatyczne z polskim rządem w Londynie (gdy ten domagał się międzynarodowego śledztwa), pod pretekstem kolaboracji Polaków z III Rzeszą. W styczniu 1944 r. komisja specjalna Nikołaja Burdenki przybyła do Katynia, gdzie przeprowadziła kontrolowane przez NKWD ekshumacje i na podstawie sfałszowanych dowodów orzekła, że winę ponoszą Niemcy. W propagowaniu tzw. kłamstwa katyńskiego wzięli udział również polscy komuniści.

ŚLADY ZBRODNI



Od połowy **marca 1940 r.** rodziny przestały otrzymywać korespondencję z obozów.



Po ataku III Rzeszy na ZSRS doszło **30 lipca 1941 r.** do zawarcia układu Sikorski-Majski, który przewidywał zwolnienie obywateli Rzeczypospolitej „pozbawionych swobody na terytorium ZSRS”. Miano z nich utworzyć polską armię (armia Andersa).



Prawie natychmiast zorientowano się, że wśród jeńców brakuje znacznej liczby oficerów. Do **15 października 1941 r.** zgłosiło się tylko 1 783 oficerów. Brak 10 000 był trudny do wytłumaczenia.



Pytania o los oficerów pozostawały bez odpowiedzi. Józef Stalin **3 grudnia 1941 r.** podczas spotkania z generałami Władysławem Sikorskim i Władysławem Andersem stwierdził nawet, że uciekli oni do Mandżurii.



Niemcy zdecydowali się **13 kwietnia 1943 r.** ujawnić w radio odkrycie masowego grobu w Katyniu, rozpoczęli ekshumację zwłok polskich oficerów, a następnie powołali komisję 12 ekspertów z krajów zależnych oraz neutralnej Szwajcarii.



25 kwietnia 1943 r. Józef Stalin zerwał stosunki dyplomatyczne z rządem polskim oskarżając go o współpracę z III Rzeszą. Rozpoczął jawne przygotowania do wprowadzenia władzy komunistów w Polsce.



NKWD

24 stycznia 1944 r. Ogłoszenie orzeczenia komisji Nikołaja Burdenki. Dokument stał się oficjalnym tekstem sowieckiej wersji zbrodni katyńskiej propagowanej do **1990 r.**



W **1946 r.** Sowieci bez powodzenia starali się włączyć do aktu oskarżenia niemieckich zbrodniarzy wojennych w Norymberdze zarzut zamordowania polskich oficerów w Katyniu we **wrześniu 1941 r.**

KOMUNISTYCZNA MISTYFIKACJA

- Polscy komuniści i dowództwo „ludowego” WP propagowali sowiecką wersję **zbrodni**:

KŁAMSTWO
PPR

„Wypóbowanym sposobem bandyckim, okrzykiem »łapaj złodzieja« chce [niemiecka propaganda] święcie oburzenie każdego Polaka odwrócić od właściwych zbrodniarzy, by skierować je przeciwko Związkowi Radzieckiemu”.

Organ komunistycznej propagandy „Trybuna Wolności” z 1 maja 1943 r.

- Wznoszono **falszywe** pomniki: „ofiaram faszystów”.

KATYŃ - BERLINGOWCY
Drewniany krzyż i symboliczna mogiła z napisem „Cześć poległym 1941”

(Lecytystyda) zorganizowane 30 I 1944 r. pod nadzorem Sowietów w Katyniu)

KATYŃ - POMNIKI SOWIECKIE
„Ofiarom faszyzmu - oficerom polskim, rozstrzelanym przez hitlerowców w 1941 roku”

(napis widniejący w latach 70. i 80.)

- Propaganda nie dopuszczała innej wersji niż sowiecka aż do **1990 r.**

„1. Nie wolno dopuszczać do jakichkolwiek prób obarczania Związku Radzieckiego odpowiedzialnością za śmierć polskich oficerów w lasach katyńskich”.

Fragm. „Kolej” zapisów i zaleceń GUKPPW” (urzędu cenzury PRL) 1975 r.

- Cenzurowano wiadomości o Katyniu, z nekrologami włącznie (można było podać wyłącznie datę śmierci po lipcu 1941 r.)



Ś.P. Stanisław I
zmarł w roku 1941

- Dezinformacja - białoruska wioska Chatyń, w której doszło do niemieckiej zbrodni, celowo była mylona z Katyniem.

CHATYŃ = KATYŃ



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Krakowie



OPRACOWANIE I GRAFIKA: ŁUKASZ WRONA, MAREK PIWŃSKI, PAWEŁ KUROWSKI
KOORDYNATOR: MICHAŁ MASŁOWSKI
KONSULTACJE: DR MONIKA KOMANIECKA-ŁYP, DARIUSZ GORAJCZYK

BIBLIOGRAFIA

- Zbrodnia Katyńska. Droga do prawdy. Zeszyty Katyńskie Nr 2, 1992
- Zbrodnia Katyńska. Ku cmentarzom polskim w Katyniu, Międzyrzec, Charkowie. Zeszyty Katyńskie Nr 8, 1997
- Zbrodnia Katyńska między prawdą a kłamstwem. Zeszyty Katyńskie Nr 23, 2008
- Sławomir Kolbarczyk, Zbrodnia Katyńska po 70 latach: krótki przegląd ustaleń historiografii [w:] Zbrodnia Katyńska. W kręgu prawdy i kłamstwa, red. Sławomir Kolbarczyk, Warszawa 2010
- Wojciech Materka, Armia Polska w ZSRR 1941 - 1942, Warszawa 1992
- D. Gorajczyk, M. Komaniecka, K. Samsonowska, M. Szpytma, A. Zechenter, Teki Edukacyjne Zbrodnia Katyńska, Kraków-Warszawa 2014, 3 wydanie.

1
2
3

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Pliki do pobrania

[1. Geneza zbrodni katyńskiej \(pdf, 2.42 MB\)](#)

[2. Mord katyński \(pdf, 3.52 MB\)](#)

[3. Kłamstwo katyńskie \(pdf, 2.71 MB\)](#)
